Socialstyrelsen

Guide till handböcker och annat stöd för den sociala barn- och ungdomsvården

Oktober 2024

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. På begäran kan vi ta fram publikationen i ett alternativt format för personer med funktionsnedsättning. Skicka frågor om alternativa format till alternativaformat@socialstyrelsen.se.

Artikelnummer: 2018-11-11

Här hittar du Socialstyrelsens mest centrala publikationer på området

Guiden ska underlätta för dig när du söker vägledning för hur du ska handlägga eller dokumentera i ett ärende. Guiden finns på Socialstyrelsens webbplats. Du hittar publikationerna på webben genom att söka på titeln. Längst bak finns en juridisk guide. Den förklarar olika juridiska dokument som du kommer i kontakt med i ditt arbete. Du kan även få stöd och vägledning på Kunskapsguiden.se. Här finns exempelvis publikationer, filmer, webbutbildningar och poddar.

Förändring i regelverk
Var uppmärksam på att förändringar i regelverket kan ha skett efter att publikationen gavs ut. Det är inte säkert att publikationen uppdaterats för att svara mot förändringarna.

Innehåll

Här hittar du Socialstyrelsens mest centrala publikationer på området ... 3

Handläggning och dokumentation ... 6

Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS ... 6

Handläggning av ärenden som gäller barn och unga ... 6

Utreda barn och unga ... 7

Handläggning och dokumentation – handbok för socialtjänsten (2021) ... 7

Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning – stöd till socialtjänsten att identifiera och ge stöd till barn och familj (2024) ... 8

BBIC Grundbok – Barns behov i centrum (2023) ... 8

Barn och unga som begår brott ... 9

Handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare ... 9

Barn och unga som begår brott ... 9

Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende ... 10

Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott ... 10

Barns delaktighet ... 11

Bedöma barns mognad för delaktighet ... 11

Att samtala med barn ... 11

Placerade barn och unga ... 12

Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende ... 12

Meddelandeblad nr 1 2020 ... 12

Meddelandeblad nr 2 2024 ... 13

Placerade barn och unga ... 13

LVU handbok för socialtjänsten (2023) ... 14

Förebyggande insatser enligt LVU ... 14

Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående ... 15

SAMS ... 15

HälsoSAMS ... 16

Våld i nära relationer ... 17

Våld i nära relationer ... 17

Ensamkommande barn och unga 18

Ensamkommande barn och unga 18

Barn som uppges vara gifta 19

Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta 19

EU/EES-medborgare 20

Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare 20

Människohandel och exploatering 21

Barn i internationell människohandel och exploatering 21

Våldsbejakande extremism 22

Våldsbejakande extremism 22

Juridisk guide 23

Handläggning och dokumentation

Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5)

Här finns bindande regler och rekommendationer för dokumentation om bland annat:

- handläggning av ärenden
- genomförande och uppföljning av insatser.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2014-5-19

Handläggning av ärenden som gäller barn och unga

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6)

Här finns rekommendationer om bland annat:

- anmälan
- förhandsbedömning
- utredning
- polisanmälan.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2014-5-20

Utreda barn och unga

Handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen (2023)

Här får du stöd stöd vid tillämpningen av regelverket som gäller vid aktualisering, förhandsbedömning och utredningar som rör barn och unga.

Här kan du läsa om bland annat:

- aktualisera
- förhandsbedömningar, utredning och beslut
- genomförande av öppna insatser
- uppföljning av insatser
- barns rätt till delaktighet
  - barn och ungas rättigheter
  - skyddade personuppgifter
  - barn och unga som utsatts för brott.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-6-8657.pdf

Handläggning och dokumentation – handbok för socialtjänsten (2021)

Här hittar du övergripande beskrivningar om handläggning och dokumentation. Det finns hänvisningar till andra publikationer om du behöver fördjupning.

Här kan du läsa om bland annat:

- kommunens ansvar och befogenheter
- rätten till bistånd enligt SoL
- juridiska ramar för beslut
- vad som ska dokumenteras
- offentlighet och sekretess
- yttranden till domstol eller annan myndighet.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2021-12-7658.pdf

Föräldrar med intellektuell funktionsnedsättning – stöd till socialtjänsten att identifiera och ge stöd till barn och familj (2024)

Här får du kunskap om hur du kan uppmärksamma och ge stöd till familjer där en förälder har intellektuell funktionsnedsättning.

Du kan bland annat läsa om

- hur funktionsnedsättningen kan påverka kognition och adaptiva förmågor
- hur socialtjänsten kan underlätta genom tillgängliga möten och anpassad information
- livssituationer som kan påverka föräldraskapet exempel på stöd och insatser till barn och föräldrar.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2024-6-9092.pdf

BBIC Grundbok – Barns behov i centrum (2023)

Här får du veta vilket stöd BBIC erbjuder i handläggning av ett ärende inom den sociala barn- och ungdomsvårdens myndighetsutövning.

Här kan du läsa om bland annat:

- Beskrivning av BBIC:s grundprinciper och tringeln.
- Vägledning av att arbeta med stöd av grundprinciperna och triangeln.
- Vilket stöd BBIC ger i handläggningsprocessen.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-9-8734.pdf

Barn och unga som begår brott

Handläggning av ärenden som gäller unga lagöverträdare

Socialstyrelsens allmänna råd (HSLF-FS 2019:30)

Här finns rekommendationer om bland annat att:

- bedöma risk för ogynnsam utveckling
- överväga åtgärd vid häktning
- skriva yttranden enligt 11 § LUL
- verkställa ungdomstjänst.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2019-12-6532

Barn och unga som begår brott

Handbok för socialtjänsten (2020)

Här kan du läsa om socialtjänstens arbete med barn och unga som är misstänkta för eller har begått brott och hur rättsprocessen ser ut.

Här kan du läsa om bland annat att:

- begära utredning enligt 31 § LUL
- närvara vid polisförhör
- överväga alternativ till häktning
- skriva yttranden enligt 11 § LUL
- fråga om kontakt med medlingsverksamheten
- verkställa ungdomsvård och ungdomstjänst.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2020-2-6577

Bedöma risk och behov för barn och unga som begår brott eller har annat normbrytande beteende

Kunskapsstöd för socialtjänsten (2020)

Här kan du få fördjupade kunskaper i arbetet med att identifiera, utreda och bedöma risk och behov för barn och unga med normbrytande beteende.

Här kan du läsa om bland annat:

- risk- och skyddsfaktorer
- att bedöma risk och behov med stöd av risk- och skyddsfaktorer
- standardiserade bedömningsmetoder och vikten av ett strukturerat arbetssätt.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2020-2-6597

Insatser för att motverka fortsatt normbrytande beteende och återfall i brott

Kunskapsstöd med rekommendationer för socialtjänstens arbete med barn 6–17 år (2021)

Här kan du få fördjupade kunskaper i arbetet med att planera, välja och följa upp insatser för barn med hög risk för fortsatt normbrytande beteende.

Här kan du läsa om bland annat:

- vad som utmärker verksamma insatser
- hur barns risker och behov kan matchas till ett kunskapsbaserat behandlingsinnehåll
- nationella rekommendationer om insatser för barn 6–11 år respektive 12–17 år

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2021-11-7626.pdf

Barns delaktighet

Bedöma barns mognad för delaktighet

Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården samt tandvården (2023)

Här kan du få stöd när du gör en bedömning av ett barns mognad i samband med barns delaktighet.

Här kan du läsa om bland annat:

- mognadsbedömning och barns delaktighet
- barns utveckling – en översikt
- fallbeskrivningar och diskussionsfrågor.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2023-9-8763.pdf

Att samtala med barn

Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (2018)

Här kan du få stöd för informerande, stödjande och utredande samtal med barn. Kunskapsstödet är generellt och grundläggande.

Här kan du bland annat läsa om hur du kan:

- göra barnet delaktigt
- vara lyhörd för barnets förmågor och erfarenheter
- skapa en förtroendefull relation med barnet
- förbereda dig själv och barnet inför samtalet
- använda metoder och förhållningssätt
- hantera barnets relation till föräldrarna i samtalet.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2018-11-14

Placerade barn och unga

Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11)

Här finns bindande regler och rekommendationer om bland annat:

- utredning av familjehem
- bedömning och underlag inför beslut om vård
- att planera och följa vården
- stöd och hjälp sedan vården upphört.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2012-6-56

Meddelandeblad nr 1 2020

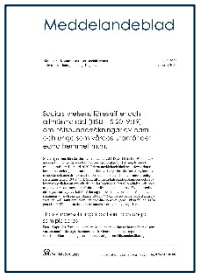

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2019:19) om hälsoundersökningar av barn och unga som vistas utanför det egna hemmet m.m.

Här kan du bland annat läsa om

- socialnämndens ansvar att initiera hälsoundersökning av barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet,
- regionernas skyldighet att erbjuda hälsoundersökningen och
- hur regelverket om dessa hälsoundersökningar förhåller sig till bestämmelserna om hälsoundersökning av asylsökande.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/meddelandeblad/2020-1-6546.pdf

Meddelandeblad nr 2 2024

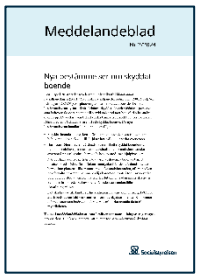

Nya bestämmelser om skyddat boende

Här kan du bland annat läsa om:

- Den nya lagen om placering av barn i skyddat boende.
- Barns och ungas rätt till hälsoundersökning och utbildning vid vistelse i skyddat boende.
- Dokumentation, sekretess och folkbokföring.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/meddelandeblad/2024-3-8989.pdf

Placerade barn och unga

Handbok för socialtjänsten (2023)

Här får du stöd i tillämpningen av regelverket och handläggning av ärenden där en utredning visar att det behövs vård utanför hemmet.

Här kan du bland annat läsa om:

- placeringsformer
- barnets rättigheter
- vårdnadshavarens ställning
- placering av det enskilda barnet
- vårdens genomförande
- socialnämndens ansvar att noga följa vården
- socialnämndens ansvar inför och efter vårdens upphörande.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-10-8806.pdf

LVU handbok för socialtjänsten (2023)

Här kan du läsa om de uppgifter som socialtjänsten ställs inför vid handläggning av ärenden enligt LVU.

Här kan du bland annat läsa om:

- kriterierna för LVU
- omedelbart omhändertagande
- utreseförbud
- vårdens genomförande
- övervägande och omprövning av vården
- vårdens upphörande
- överklagande och verkställighet
- delegering och beslutanderätt.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-12-8859.pdf

Förebyggande insatser enligt LVU

En vägledning om tillämpningen av 22 § LVU (2019)

Här får vägledning i ditt arbete när det finns en stor oro för en ung person, men samtycke till insatser saknas.

Här kan du bland annat läsa om:

- lagens förutsättningar
- handläggningsprocessen
- erfarenheter av att använda 22 § LVU
- ett reflektionsmaterial.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2019-6-13.pdf

Barn i familjehem – umgänge med föräldrar och andra närstående

Kunskapsstöd för socialtjänstens bedömningar (version 3, 2023)

Här får du kunskap och praktisk vägledning i arbetet med familjehemsplacerade barns umgänge.

Här kan du läsa om bland annat:

- vikten av stöd och samarbete kring umgänge
- viktiga faktorer vid bedömning av umgänge
- hur umgänget kan planeras och följas upp
- beslut om och begränsningar av umgänget
- bestämmelser om drogtest inför umgänge när det gäller barn som vårdas enligt LVU.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2023-2-8350.pdf

SAMS

Samverkan för placerade barn och ungas kontinuerliga skolgång (2024)

SAMS är ett stöd för att underlätta samverkan mellan socialtjänst och skola när en placering medför skolbyte. Syftet är att barn och unga ska få en kontinuerlig skolgång.

Här kan du läsa om bland annat:

- stöd för att följa gällande regelverk
- beskrivning av vad som behöver göras
- vem som behöver göra vad och varför.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2024-6-9176.pdf

HälsoSAMS

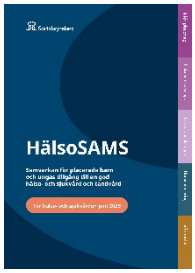

Samverkan för placerade barn och ungas tillgång till en god hälso- och sjukvård och tandvård

HälsoSAMS ger stöd för samverkan som gäller placerade barns och ungas hälsa. Stödet riktar sig till socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.

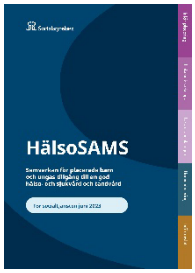

Placerade barn och unga har betydligt fler hälsoproblem än andra jämnåriga vilket har bekräftas i både svensk och internationell forskning. De har bland annat högre förekomst av psykisk ohälsa, sämre munhälsa och lägre vaccinationstäckning.

Socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården har utifrån gällande regelverk tillsammans ansvar för att placerade barn och unga får den hälso- och sjukvård och tandvård de har rätt till. Samverkan är nödvändig för att deras rätt ska kunna tillgodoses. Syftet med HälsoSAMS är att underlätta denna samverkan.

Målet med stödet är att stärka placerade barns och ungas förutsättningar att få tillgång till:

- en god fysisk, psykisk och oral hälsa,
- likvärdig god hälso- och sjukvård efter behov samt
- lika god och regelbunden tandvård som alla barn.

För hälso- och sjukvården september 2023

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-6-8654.pdf

För socialtjänsten september 2023

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-6-8655.pdf

För tandvården september 2023

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2023-6-8656.pdf

Våld i nära relationer

Våld i nära relationer

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2022:39)

Här finns bindande regler och rekommendationer för arbete med:

- barn och vuxna som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående
- barn och vuxna som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp
- barn som har bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående
- barn och vuxna som utsätter eller har utsatt närstående för våld eller andra övergrepp.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/foreskrifter-och-allmanna-rad/2022-6-7967pdf

Våld i nära relationer

Handbok för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården (2023)

Här kan du få stöd för handläggning av enskilda ärenden och för planering av verksamheten på en övergripande nivå i ärenden där du kommer i kontakt med våld i nära relationer.

Här kan du läsa om bland annat:

- fråga om och upptäcka våld
- insatser till barn som utsatts för och bevittnat våld samt till barn som utövar våld
- kommunens ansvar för vissa olika grupper
- samverkan internt och externt
- skyddade personuppgifter.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/handbocker--juridisk-handbok/2023-6-8592.pdf

Ensamkommande barn och unga

Ensamkommande barn och unga

Handbok för socialtjänsten 2020

Handboken beskriver socialnämndens ansvar för ensamkommande barn och unga.

Här kan du läsa om bland annat socialnämndens ansvar under asylprocessen:

- när barnet får uppehållstillstånd
- när barnet fyller 18 år eller registreras som 18 år av Migrationsverket
- när barnet får avslag på sin asylansökan
- vid familjeåterförening

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2020-2-6588

Barn som uppges vara gifta

Barn som kommer till Sverige och uppges vara gifta

Vägledning för socialtjänsten (2018)

Här kan du få kunskap om barnäktenskap samt öka din medvetenhet om risker med och konsekvenser av barnäktenskap.

Den innehåller bland annat:

- gällande rätt vid handläggning
- övergripande kunskap som behövs vid handläggningen
- viktiga förutsättningar för socialtjänstens arbete
- verktyg för handläggningen.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2019-2-3.pdf

EU/EES-medborgare

Vägledning för socialtjänsten i arbetet med EU/EES-medborgare

(2017)

Här får du ett stöd för ditt arbete med olika kategorier EU/EES-medborgare som vistas i Sverige.

Här kan du i en särskild del av boken läsa om bland annat:

- vad som behöver beaktas när barn som är EU/EES-medborgare påträffas
- socialtjänstens uppdrag
- roll och samverkan med olika aktörer
- exempel kopplade till situationer som barn kan befinna sig i.

https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2020-6-6815.pdf

Människohandel och exploatering

Barn i internationell människohandel och exploatering

Vägledning för socialtjänsten (2018)

Här får du ett praktiskt stöd om hur du handlägger ärenden som gäller barn i människohandel/exploatering eller skydd av barn i internationella situationer.

Här kan du läsa om bland annat:

- särskilda rättigheter som offer för människohandel har
- aktörer som är viktiga att känna till och samverka med
- tecken på att ett barn är utsatt för människohandel
- vem som har rätt att fatta beslut om skydd av barn i internationella situationer
- hur ett barn kan återföras till den stat där barnet har sin hemvist
- vad som är viktigt att tänka på vid handläggning av ärenden gällande barn som vistas utomlands.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2018-10-1

Våldsbejakande extremism

Våldsbejakande extremism

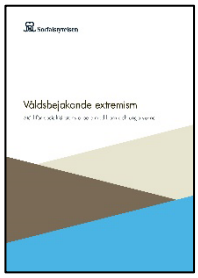

Stöd för socialtjänstens arbete med barn och unga vuxna (2016)

Här får du stöd i ditt arbete med ärenden med barn och unga vuxna som är involverade eller riskerar att involveras i våldsbejakande extremism.

Här kan du läsa om bland annat:

- vägar in i och ut ur våldsbejakande extremism
- upptäckt
- utredning
- insatser
- stöd till anhöriga
- samverkan
- relevant lagstiftning.

https://www.socialstyrelsen.se/_api/publication/huvuddokument/?artikelnummer=2016-5-2

Juridisk guide

Här förklaras juridiska dokument som du kommer i kontakt med i ditt arbete.

Lagar och förordningar

Här finns både grundläggande och detaljerade regler för kommunen och socialtjänsten. Reglerna kan vara formulerade som mål. De kan också ligga till grund för rättigheter för den enskilde eller skyldigheter för det allmänna.

Föreskrifter

Här kan du hitta bindande regler som du måste följa i ditt arbete. De är formulerade utifrån hur socialtjänsten ska göra. I föreskrifter kan du ofta läsa om detaljreglering inom vissa sakområden. Det är myndigheter, exempelvis Socialstyrelsen, som utfärdar föreskrifter. De publiceras i en författningssamling, exempelvis HSLF-FS (Gemensamma författningssamlingen avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst, läkemedel, folkhälsa m.m.)

Allmänna råd

Allmänna råd innehåller rekommendationer om hur en författning (lagar, förordningar och föreskrifter) kan eller bör tillämpas. De utesluter inte andra sätt att uppnå de mål som avses i författningen. Allmänna råd är inte bindande som en föreskrift. De beslutas av en myndighet, exempelvis Socialstyrelsen. De publiceras i en författningssamling.

Propositioner

Om du behöver en djupare förståelse för en regel kan du läsa en proposition som utgör en del av förarbetena till en lag. Den innehåller motiveringar till lagen i allmänhet och till de olika bestämmelserna.

Domstolsavgöranden

• Högsta förvaltningsdomstolen

Behöver du vägledning för bedömning i ett ärende kan du få hjälp genom att läsa avgöranden från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD), tidigare Regeringsrätten (RegR). Bedömningarna utgör rättspraxis.

• Kammarrättsavgöranden

Du kan även läsa kammarrättsavgöranden som lyfts fram i handböckerna och vägledningarna. De kan ge dig en orientering om vad domstolarna har lyft fram i sina bedömningar.

• Förvaltningsrättsavgöranden

Du kan inte få en generell vägledning från förvaltningsrättens avgörande. En avgörande i förvaltningsrätten gäller enbart i det enskilda fallet.

Justitieombudsmannens uttalanden

Uttalanden från JO kan ge dig vägledning i hur du kan handlägga rättssäkert.

Lagrummet.se
Rättsinformation från regeringen, riksdagen, högre domstolar och statliga myndigheter hittar du på Lagrummet.se. Det är en gemensam webbplats för den offentliga förvaltningens rättsinformation.

Socialstyrelsen

Guide till handböcker och annat stöd för den sociala barn- och ungdomsvården (artikelnr 2018-11-11) kan laddas ner från socialstyrelsen.se/publikationer.